

Teglværksvej, m.fl., Hegnede

Alle illustrationer kan forstørres

Skemanummer:	4
Betegnelse:	Teglværksvej, m.fl., Hegnede Ulvshale
Kategori:	Bebyggelsesmønstre
Registreringsdato:	Oktober 2004
Registrator:	Erica Heyckendorff, Berings Tegnestue

Kort over bebygget struktur

Input: terrænformer - rumdefinerende elementer - homogene forløb - grænser - fixpunkter - kig

Udskibningsmolen fortsætter vejens retning ud i vandet.

Topografisk undersøgelse

Input: topografiske forhold - udnyttede landskabstræk - byprofil/silhuet - grænse mellem byrum og land - grænse til vand

Kommer man fra Stege og kører mod Ulvshale er der flot udsigt til Sjælland, Fakse Ladeplads, Nyord, Ulvshale Skov, Klinteskoven ved Møns Klint, Stege, Lindholm og Dronning Alexandrines Bro - og sågar Borrensbjerg på Vestmøn. Hegnede ligger som en knold over et lavt engområde. Skiftet fra højland til lavland står særligt markant mod vest, hvor overgangen giver mindelse til en lav klint, selv om det ikke er hav, der ligger for foden.

Den asfalterede Teglværksvej går først ind gennem markerne, siden - som vist - for enden af markerne, langs skrænten ned mod det lave kystforland. Teglværksgården opleves som det dominerende bygningsanlæg i området, højtbeliggende og med lidt større pondus.

Teglværket var således lagt ved en høj skrænt, så en lille sporvej kunne blive anlagt med så stærkt fald, at de små vogne med mursten, uden trækraft, kunne løbe meget nær ud til, hvor prammene blev lastet. Heste skiftedes så i løbet af dagen til at trække vognene op til teglværket igen.

Lergravene udgjorde jord, der var sunket 5 - 10 meter ned: Øverst var der et lag muldjord, som skulle fjernes. Lerlagene var forskellige af udseende og farve. Noget var gulligt og andet var blåt. Ind imellem lerlagene var der striber af grus, sand eller sten.

Bakkens tilblivelse ifølge Hoffmann:

Dengang var det nuværende Danmark dækket af is, af mægtige bræer, som skjulte størstedelen af landet. Disse samlinger af is gled langsomt ned over landet og

transporterede store kampesten, grus, sand, jord og ler med sig. Efterhånden blev klimaet mildere og bræerne trak sig langsomt tilbage; isranden kunne i længere tid være på samme sted og her aflejrede bræen alt det den havde med sig. Sådan blev ét lerlag til - så forandredes klimaet, isranden flyttede sig, og nu blev der lagt nye lag sand, grus og ler ovenpå - og her kan vi se grunden til, at teglværkerne i reglen ligger ved foden af en bakke.

Mod nord opleves terrænfaldet i højere grad som en højderyg, hvorfra det lidt blidere skræner ned fra mod de lave engområder nordfor.

Nogle sommerhuse fra 1940/50'erne ligger efter hinanden, op over bakkekammen og ned mod nord, og viser tydeligt terrænet.

Indenfor disse skrænter og bakkekamme ligger husmandsudstykningerne på en forholdsvis åben, opdyrket flade, med et sagte fald mod nordøst, ned mod hovedvejen til Ulvshale.

Historisk analyse

Input: Historisk byplan - matrikelstruktur - byudviklingsområder - funktionelt bymønster - gadestruktur - byrumsenheder

Teglbrænderiet i Hegningen, 1856-1908. Bygget af købmand Nicolai Bülow. 1861 var der auktion over forskellige matrikler på bakken, med derpå opførte teglværksbygninger.

Den 8. oktober 1870 skriver Møns Avis: "Teglværk Minesminde", som ligger en halv mil nord for byen, med et tilliggende af 3 tdr. land med ler af fortrinligste beskaffenhed i meget stor dybde blev solgt med inventarium og beholdning til civilingeniør Frits Casse fra København for 6.000 Rigsdaler." Frits Casse byggede en skibsbro med trækbane og foretog betydelige udvidelser i teglværkets drift.

1887

Teglværket har været solgt mange gange. Det var næsten hele tiden auktion og havde som følge deraf mange forskellige ejere. Den 21. februar 1908 har Hegnede Teglværket solgt sine maskiner og inventar til "Nordiske Teglværker" og driften er indstillet. Den 11. februar 1909 skriver Møns Folkeblad, at Hegnede Teglværk udbydes til nedrivning omfattende: 2 skorstene, kedelhus, maskinhus, tørrelade, resterne skal være væk senest d. 1. juni 1910. Møns Tømmerhandel ejede Teglværket som aktieselskab fra 1898 - 1910, derefter blev alt nedlagt.

Teglværksfabrik brødfødte i sin storhedstid omkring 20-30 mennesker. En lergraver arbejdede 10-12 timers med at og læsse 17 m³ ler på vogne, svarende til 12.000 mursten.

I dag står der omkring 20 huse. Måske har der dengang været

flere. På et billede, der hænger på Møns Museum, virker bakken som en lille landsby med 2 høje skorstene, en vindmølle og flere huse. I beretningerne skrives der også om en købmandsgård og en smedje.

Tidligere har der været tæt bevokset skov med kæmpe egetræer, som er blevet brugt i den danske flåde til at bygge krigsskibe med, da Danmark førte krig i 1800 mod englænderne.

Blottet mursten i bindingsværkstavl i Nørreby.

Teglstenene fra værket skulle være meget hårde og findes i mange bygninger. Da teglværket har haft en rimelig størrelse, er der endnu spor efter opgravningen af ler. Gamle beboere på Teglværksvej fortæller, at da teglværket stoppede driften, begyndte de omkringboende at fylde deres affald i lergravene, måske var det både en nem måde at skaffe sig af med sit affald på og samtidig en måde at skaffe sig af med lergravene på? Teglværksgården står endnu, og overfor gården, langs den gamle vejføring langs kysten, er bevaret store betonkar til opslemning af ler. Karrene er placeret på ydersiden af vejen, på skrænten over lavlandet, så vandet kunne sive fra. Længere fremme, langs kysten, står gamle stynede pile/popler og afslører at der er tale om et gammelt vejforløb, hvilket underbygges at milepælen længere ude med påskrift om afstanden til Udby og Stege.

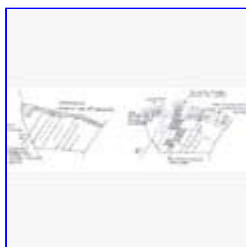
Vejtræer på skrænten langs lavlandet. Milesten i forgrunden.

Hegnede-bakken rummer, udover Teglværksgård, husmandssteder fra to tidsaldrer: To husmandssteder fra 1900-tallet på lidt større jordtilliggende og flere ældre husmandssteder fra 1800-tallet på mindre jordtilliggende. Derudover landarbejderhuse - givet boliger for folk der arbejdede på teglværket.

På kortet fra 1887 viser de sorte markeringerne en del flere bygninger end ud langs den gamle vej end der i dag er tilbage på samme strækning.

Husmandssteder fra to tidsaldrer.

Området er opdelt i forholdsvis regelmæssige matrikelopdelinger. Der optræder parallelle nordøst/sydvest-gående skel og rombeformede jordtilliggende med omtrent ens areal. Vejforløbene følger de parallelle skel, ligesom skibsbroen, der danner en linje i direkte forlængelse af vejen, forbi teglværksgården - skibsbroen ligger blot i det lave plan, som et hævet dige med vej udover Luddeholmene.

Derudover ligger der sommerhuse på nordsiden af knolden - de ældste længst mod vest og de yngre op ved Ulvshalevejen. Husmandsstedernes lange, smalle englodder er bevaret, hvor der endnu er vådområde, mens matrikuleringen længst mod øst følger det øvrige sommerhusområdes

udmatrikuleringsmønster af firkantede grunde - det overordnede spor er måske de gamle englodder.

Hegnede/Hegningen, 1940'erne.

Arkitektonisk iagttagelse - skitsering

Input: målforhold - rumlige relationer - åbninger - stigninger - grænser - retninger - bygningslementer - belægninger

Et hjulspor med en række gamle vejtræer på skrænten over det lave kystlavland leder ud til en idyllisk samling stråtækte landarbejderhuse. Nogle steder er der kig til vandet - som vist - andre steder står et levende hegn og giver en tæthed og intimitet i oplevelsen af bebyggelsen.

Hegnede opleves klart afgrænset i forhold til sine omgivelser i kraft af det kontrastfulde landskab: I vest ligger Hegnede højt i landskabet over det omgivende meget lave kystforland. Og i øst som en tættere bebygget "ø" i det åbne landbrugsland med spredte gårde. Mod nord udgør en bakkekam med glidende terræn ned mod vådengene en grænse - husene ligger enten bag bakkekammen eller på den.

Ikke kun landskabet, men også vejene og de relativt store samling af samme bebyggelsestype (de ældre husmandssteder) afgrænser og definerer området.

Arkitektonisk vurdering

Input: Samspil mellem topografi og byrum - fixpunkter - homogene forløb - rumligt artikulerede brud og forskelle - reminiscenser af historiske strukturer og bygninger - sammenstød mellem historiske lag - anbefalinger

Villaen Søfryd, naboejendommen og genboen, der ligger helt ud til Ulvshalevej, opleves som en port om vejen op ad den stejle Hegnedebakke og introducerer det høje plateau.

En særlig kvalitet for området er **kontrasterne**:

De landskabelige: Fladen af marker afgrænset af skrænten i vest og bakkekammen i nord. Det høje over det lave udgør et dynamisk landskab med en vis dramatik de steder forskellene rigtigt opleves.

De beplantningsmæssige forskelle mellem ingen beplantning langs vejen og siden lukket, højt, levende hegn. Her er hullerne i de levende hegn vigtige, så kontrasten kan opleves.

De bebyggelsesmæssige:

Udadtil:

Hegnede som i én henseende åben bebyggelse, i kontrast til

sommerhusområdets meget tætte bebyggelse - her er også skalamæssig kontrast -, og i en anden henseende tæt bebyggelse i relation til landbrugslandet omkring med enlige gårde på deres meget store marker.

Indadtil:

Indenfor Hegnede opleves en gradvis fortætning af bebyggelsen: i øst et par husmandssteder fra 1920-erne med større marker omkring, dernæst stråtækte husmandssteder på mindre jordlodder, og til sidst, vest for Teglværksgården og næsten skubbet helt ud på skrænten over lavlandet, stråtækte landarbejderhuse uden særligt jordtilliggende.

Dette bygningshierarki afspejles i vejenes udformning, fra asfalt til et simpelt hjulspor længst ude i vest.

Kontrasterne bliver holdt på plads af homogeniteten i de stråtækte, lave husmandssteder fra 1800-tallet, der alle forholder sig til vejene. Igen i kontrast til gårdene, der ligger mere solitært på deres arealer og rejser sig i landskabet med høje, murede gavle, frontkviste og mere pondus.

Husmandsstederne på nordsiden af Hegnede, med attraktiv, høj beliggenhed ud til vandet og Nyord, er under forvandling både størrelsmæssigt, til dobbelt så store landvillaer, og materialemæssigt med blandt andet sorte tagsten på taget.

Disse huse ligger i forlængelse af sommerhuskvarterets sydligste grunde, og vejstykket har derfor en blandet karakter af yngre og ældre sommerhuse, grundmurede husmandssteder og husmandssteder opført i bindingsværk. Mere problematisk er den materialemæssige fornyelse: husene bliver for "fine" og villaprægede.

Husmandssted, Teglværksvej 1, under omdannelse til villa.

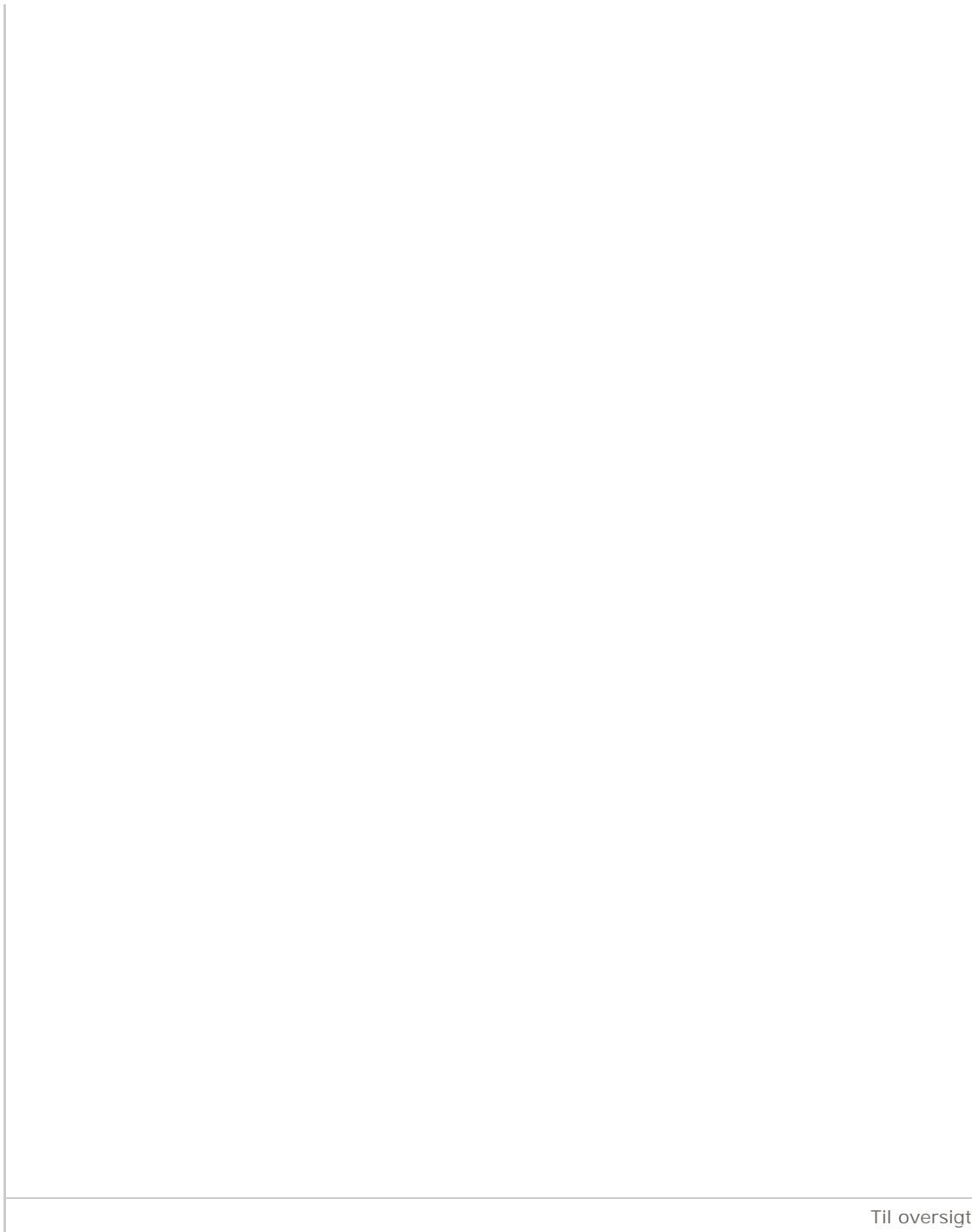
Særlig høj bevaringsværdi har bebyggelsen i vest med velbevarede husmandshuse, vejtræer og milesten.

Af kulturhistoriske spor fra teglværket er - foruden husmandsstederne - teglværksgården og karrene tilbage, samt den lange tange ud fra skrænten, hvorfra tipvognene rutschede ned og løb ud af tangen mod dybt vand til skibet, der skulle føre lasten af brændte teglsten ud til kommende byggerier. Der er et rigt fugleliv, og tangen bliver brugt til græsning. Desuden ligger der nogle småbåde.

Passager er taget fra Jonna Kjær- Nielsen afsnit i kulturmiljølisten, der refererer til Inge Niebuhr, Teglværksvej 30.

[Til sidetop](#)

[Udskriv denne side](#)

Til oversigt